

**TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA BẢO TÀNG**

PHẠM NGA VIỆT

**TÌM HIỂU TẾT NHẢY CỦA NGƯỜI DAO
Ở MỘT SỐ TỈNH MIỀN NÚI PHÍA BẮC**

**KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP
NGÀNH BẢO TÀNG**

NGƯỜI HƯỚNG DẪN: PGS.TS. BÙI VĂN TIẾN

HÀ NỘI – 2009

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU.....	1
1. Lí do chọn đề tài	7
2. Đối tượng nghiên cứu	7
3. Phạm vi nghiên cứu.....	7
4. Mục đích nghiên cứu.....	8
5. Phương pháp nghiên cứu	8
6. Bố cục của đề tài.....	8
CHƯƠNG 1 KHÁI QUÁT VỀ DÂN TỘC DAO	9
1.1. Người Dao ở Việt Nam	9
1.2. Người Dao ở một số tỉnh miền núi phía Bắc	13
1.2.1. Nguồn gốc lịch sử.....	13
1.2.2. Đặc điểm dân cư.....	13
1.2.3. Tổ chức xã hội	17
1.2.3.1. Tổ chức dòng họ và gia đình	17
1.2.3.2. Tổ chức làng bản của người Dao.....	21
1.2.4. Phương thức hoạt động kinh tế qua các thời kì	22
1.2.4.1. Ngành nghề truyền thống.....	22
1.2.4.2. Phương thức, tập quán canh tác.....	23
1.2.4.3. Công cụ truyền thống	24
1.3. Văn hóa vật thể của người Dao	24
1.3.1. Nhà ở.....	24
1.3.2. Đồ dùng sinh hoạt	26
1.3.3. Trang phục truyền thống	26
1.3.4. Nhạc cụ.....	27
1.4. Văn hóa phi vật thể của người Dao.....	28
1.4.1. Diễn xướng dân gian	28
1.4.1.1. Tín ngưỡng	28

1.4.1.2. Lễ tiết.....	28
1.4.1.3. Nghi lễ	29
1.4.1.4. Dân ca - dân vũ.....	29
1.4.1.5. Văn khấn	29
1.4.1.6. Kiêng kỵ	29
1.4.2. Ngữ văn truyền miệng	29
1.4.2.1. Ngôn ngữ.....	29
1.4.2.2. Chữ viết	30
1.4.2.3. Truyền thuyết	30
1.4.3. Ẩm thực	30
1.4.4. Y học dân gian	30
CHƯƠNG 2 TẾT NHẢY CỦA NGƯỜI DAO Ở MỘT SỐ TỈNH MIỀN NÚI PHÍA	
BẮC.....	32
2.1. Mục đích tổ chức lễ Tết nhảy	32
2.2. Thời gian tổ chức	35
2.3. Nghi lễ.....	36
2.4. Lễ Tết nhảy truyền thống ở một số địa phương thuộc phạm vi nghiên	
cứu.....	43
2.4.1. Lễ Tết nhảy người Dao Quần Chẹt xã Nga Hoàng, huyện Yên Lập, tỉnh	
Phú Thọ	43
2.4.1.1. Công tác chuẩn bị.....	43
2.4.1.2. Địa điểm tổ chức	44
2.4.1.3. Trang trí.....	44
2.4.2. Lễ Tết nhảy của dân tộc Dao Đỏ ở Tả Phìn - Lào Cai	48
2.4.3. Lễ Tết nhảy của người Dao ở huyện Trấn Yên - Yên Bái.....	53
2.5. Sự giống nhau và khác nhau giữa lễ Tết nhảy của người Dao ở Phú	
Thọ với người Dao ở một số tỉnh lân cận.....	56
2.6. Giá trị văn hóa của lễ Tết nhảy.....	58

2.6.1. Giá trị cố kết cộng đồng	58
2.6.2. Giá trị cân bằng đời sống tâm linh	59
2.6.3. Giá trị sáng tạo và hưởng thụ văn hóa	59
2.6.4. Giá trị hướng về cội nguồn	60
CHƯƠNG 3 BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY GIÁ TRỊ LỄ TẾT NHẢY CỦA NGƯỜI DAO Ở MỘT SỐ TỈNH MIỀN NÚI PHÍA BẮC.....	62
3.1. Hiện trạng lễ Tết nhảy	62
3.1.1. Ý nghĩa tích cực	62
3.1.2. Một số hạn chế còn tồn tại	65
3.2. Giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị lễ Tết nhảy của người Dao ở một số tỉnh miền núi phía Bắc.....	67
3.2.1. Hướng dẫn cộng đồng trong việc tổ chức lễ Tết nhảy.....	67
3.2.2. Nâng cao đời sống kinh tế - xã hội cho đồng bào dân tộc	69
3.2.3. Đẩy mạnh việc nghiên cứu, giới thiệu về lễ Tết nhảy với tư cách một sinh hoạt văn hóa đặc trưng của đồng bào Dao.....	70
3.2.4. Bảo tồn và phát huy giá trị lễ Tết nhảy bằng các hoạt động nghiệp vụ Bảo tồn - Bảo tàng	71
3.2.5. Phát triển hoạt động du lịch để bảo tồn và phát huy giá trị lễ Tết nhảy...	72
KẾT LUẬN.....	75
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	77

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Việt Nam là một quốc gia đa dân tộc, có nền văn hóa đa dạng và rất độc đáo. Mỗi một dân tộc với những bản sắc văn hóa riêng đã làm nên diện mạo của văn hóa Việt Nam đa dạng mà thống nhất. Người Dao ở Việt Nam là một dân tộc có nhiều nét văn hoá độc đáo đáng quan tâm, trong đó có lịch sử hình thành, phong tục tập quán. Phong tục tập quán và lễ tết của người Dao rất đa dạng và phong phú, trong đó phải kể đến lễ Cấp sắc, lễ Tết nhảy, văn hoá ẩm thực... Trong số các phong tục của người Dao mà tôi quan tâm là lễ Tết nhảy - một loại hình sinh hoạt văn hoá mang đậm nét truyền thống *uống nước nhớ nguồn*, tính cộng đồng và đoàn kết của dân tộc Dao.

Mặc dù vậy, lễ Tết nhảy của người Dao là vấn đề mới mẻ, chưa được nghiên cứu và tiếp cận một cách hệ thống. Với mục đích vận dụng những kiến thức chuyên ngành đã tích lũy vào thực tiễn, cũng như để tập dượt khả năng nghiên cứu, tôi đã quyết định chọn đề tài *Tết nhảy của người Dao ở một số tỉnh miền núi phía Bắc* làm đề tài khoá luận tốt nghiệp đại học ngành Bảo tàng.

2. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của đề tài là những vấn đề có liên quan đến lễ Tết nhảy của người Dao ở một số tỉnh miền núi phía Bắc Việt Nam.

3. Phạm vi nghiên cứu

- Về thời gian: Nghiên cứu lễ Tết nhảy của người Dao gắn liền với quá trình sinh sống, làm ăn của dân tộc này trên địa bàn cư trú.

- Về không gian: Nghiên cứu lễ Tết nhảy của người Dao cư trú trên địa bàn các tỉnh Phú Thọ, Lào Cai, Yên Bái, trong đó tập trung vào hai huyện Thanh Sơn và Yên Lập là nơi người Dao sinh sống tập trung nhất và có nhiều nét đặc trưng nhất về lễ Tết nhảy. Bên cạnh đó, chúng tôi tìm hiểu thêm về Tết

nhảy của người Dao ở huyện Trấn Yên - Yên Bái và người Dao ở huyện Bảo Yên - Lào Cai, so sánh và tìm ra nét đặc sắc độc đáo và giá trị văn hóa của nghi lễ này đối với đồng bào Dao.

4. Mục đích nghiên cứu

- Tìm hiểu những nét văn hóa cơ bản của người Dao ở Việt Nam và người Dao cư trú trên địa bàn một số tỉnh miền núi phía Bắc.

- Nghiên cứu lễ Tết nhảy của người Dao với tư cách là một sinh hoạt văn hóa mang tính đặc trưng trong đời sống của đồng bào dân tộc.

- Đề xuất các giải pháp bảo tồn, phát huy giá trị lễ Tết nhảy của người Dao trong đời sống đương đại.

5. Phương pháp nghiên cứu

- Phương pháp luận khoa học của chủ nghĩa Mác - Lênin: Duy vật lịch sử và Duy vật biện chứng.

- Phương pháp khoa học được sử dụng để tiến hành nghiên cứu: Bảo tàng học, Bảo tồn di tích lịch sử - văn hóa, Khoa học lịch sử, Khảo cổ học, Dân tộc học, Xã hội học

- Các phương pháp khác: khảo sát, thống kê, so sánh, phân tích, tổng hợp

6. Bố cục của đề tài

Ngoài phần mở đầu, kết luận, danh mục tài liệu tham khảo và phần phụ lục, bố cục đề tài gồm 3 chương. Cụ thể như sau:

Chương 1: Khái quát về dân tộc Dao

Chương 2: Tết nhảy của người Dao ở một số tỉnh miền núi phía Bắc

Chương 3: Bảo tồn, phát huy giá trị lễ Tết nhảy của người Dao ở một số tỉnh miền núi phía Bắc

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Diệp Trung Bình chủ biên (1997), *Hoa văn trên vải các dân tộc thiểu số ở Đông Bắc Việt Nam*, Nxb. Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
2. Nguyễn Anh Cường (1999), *Y phục và cách trang trí trên nền vải mặc của người Dao Tiền ở Hòa Bình*, Tạp chí Dân tộc học số 3.
3. Khổng Diễn (1996), *Dân số và dân số tộc người ở Việt Nam*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
4. Bế Việt Đăng, Nguyễn Khắc Tụy, Nông Trung (1977), *Người Dao ở Việt Nam*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
5. Phạm Thị Thiên Nga (2005), *Điều tra, nghiên cứu, hệ thống hoá các giá trị văn hoá truyền thống của dân tộc Dao tỉnh Phú Thọ và đề xuất giải pháp bảo tồn, phát triển*, Đề tài nghiên cứu khoa học cấp tỉnh, Phú Thọ.
6. *Người Dao ở Việt Nam* (1971), Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
7. Sở Văn hóa thông tin Thể thao Phú Thọ (2003), *Tổng tập văn nghệ dân gian đất Tổ, Tập 3*, Hội văn nghệ dân gian Phú Thọ xuất bản, tỉnh Phú Thọ.
8. Trần Hữu Sơn (1999), *Tục ngữ câu đố dân tộc Dao*, Nxb. Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
9. Trần Hữu Sơn (1999), *Lễ hội cổ truyền Lào Cai*, Nxb. Văn hóa Thông tin, Hà Nội.
10. Đoàn Thị Tình (1987), *Tìm hiểu trang phục dân tộc Việt*, Nxb. Văn học, Hà Nội.
11. Vương Hoàng Tuyên (1963), *Các dân tộc nguồn gốc Nam Á*, Nxb. Giáo dục, Hà nội.

12. Trung tâm Khoa học xã hội và nhân văn quốc gia xuất bản, *Mấy vấn đề về người Dao di cư vào Việt Nam*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
13. Viện Dân tộc học (1983), *Các dân tộc ít người ở các tỉnh phía Bắc*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.
14. Viện Dân tộc học (1983), *Sổ tay các dân tộc ở Việt Nam*, Nxb. Khoa học xã hội, Hà Nội.